

ВЛАДИМИР СВИНТИЛА
ПО ЧУЖДИ КРАИЩА И ЗЕМИ

chitanka.info

Някога изходих пеша цяла Истрия, от Порто дел Ре до Порто деле розе. Красива е земята на Истрия. Малки градчета, струпани край пристанището, къщите, зидани от дялан камък.

От пристанищната кръчма, чиито прозорци са поставени винаги така, та изглежда, че морето ей сега ще прелее през тях, се виждат платноходките на истърските рибари, чиито платна са светложълти горе и тъмнооранжеви долу. И това жълто стои много хубаво на прускосиньото на морската повърхност.

— Буон джорно — каза ми моят хазаин Николо де Мауро и ме въведе в дома си. — Ето тука ще преспите, чисто е, прозорецът гледа към Адриатика, а бризът вее бялото перде.

Всичко това аз можех да видя и сам, но винаги е много хубаво някой да ти опише какво ти виждаш.

— И оставете нещата си, за да ви покажа нещо, което вас като българин ужасно ще ви заинтересува.

— Какво може ужасно да заинтересува един българин — рекох си. — Драмата е там, че него буквално всичко ужасно го интересува.

Ние минахме през просторното преддверие^[1], слязохме по няколко вътрешни стъпала и се озовахме в просторна ниска стая. Тя беше добре осветена от голям прозорец, гледащ към градината, та всичко можеше да се види ясно.

Целият таван бе в резби. В средата, както трябва да се очаква, бе едно огромно резбосано слънце, около което се виеше безкрайно лоза с гроздове — Лозата на живота!

— Ето — каза Николо де Мауро, — тези резби са дело на един ваш сънародник Джовани де Болгери, наречен „Ил барбарино“, което, както се сецате, означава „варварче“. Това прозвище му е дадено от самия Рафаел Санцио, в чието ателие (ботега) „Ил барбарино“ е работил, казват, десетина години.

— Не може да бъде — казах, — такъв художник не ми е познат от история на изкуството. Няма го и в грамадния шестдесеттомен лексикон на Тиме Бекер. Сигурно е някаква легенда или недоразумение.

Но Николо де Мауро не се предаде.

— Той не се упоменава в историята на изкуството, защото не е нито художник, нито скулптор, нито архитект. Той е резбар.

По онова време в Италия резбарите още не се изследваха. Тяхното изкуство не го отнасяха дори към така наречените „арти минори“, т.е. малките изкуства, каквито са камеите, медальоните, кутиите за бижута. Те бяха, както и майсторите на прекрасните мебели, художници занаятчии. А този тип майстори пък са били известни винаги на нищожен брой специалисти.

— Откъде е Джовани де Болгери? Сигурно от тукашния град Болгери, спомен от нахлулите в Италия протобългари?

— Не — каза синьор де Мауро. — Той е дошел от България. Довел го е папският нунций. Но всичко е разказано в една малка книжка, написана от самия майстор Джовани, която е била издадена след смъртта му през 1660 година в знаменитата венецианска печатница на братя Корви, с винетки и заглавки, всичко много хубаво подредено. Аз я имам.

Тогава казах задъхан:

— Моля ви в името на човешината да ми я дадете веднага, защото самото ми сърце ще се пръсне. (Аз говорех на същия негов патетичен италиански.)

— Няма ли преди това да се измиете?

— Не — казах, — моля книгата и една газена лампа, понеже скоро ще се стъмни. Аз трябва веднага, още сега да видя и да прочета тази книга, иначе викайте свещеника. Синьоре, умирам от любопитство, синьоре.

Имало е случаи италианци да умират от любопитство и синьор Николо възприе много сериозно моето изявление. Той ме въведе веднага в библиотеката, пътем взе една изящна газова лампа с голям порцеланов глобус и огледало и ние двамата почти едновременно сграбихме книгата. Аз я грабнах от ръцете му, щом той я извади от рафта, и така тичайки, се озовахме в моята стая. По пътя синьор Николо викаше високо:

— Мадона сантисима, Джезу салвате чи!

А това значи: „Пресвета майко Богородице, Исусе Христе, спасете ни“.

Ето докъде доведох работите.

Де Мауро сложи на масата лампата, аз сложих книгата. И тогава хванах за рамената своя хазяин и му казах нетърпеливо: „Извинете, но ме оставете веднага сам. Моля, моля, моля.“ И го изтиках през вратата,

като веднага затворих и заключих. От другата страна известно време се чуваше неговото тежко дишане. После той се успокои и каза високо:

— Куести булгари сон тутти матти.

А това значи на български:

— Всички тия българи са смахнати.

Да си говори кой каквото ще. Седнах на масата и отворих жадно книгата.

Тя наистина бе автобиография на художника резбар, който разказваше целия си живот от едно българско село в Южна Тракия до Рим (където бе учил в ателието на Рафаеля), и до Венеция (където бе се настанил, за да бъде по-близо до славянските и българските земи). Тази биография съвсем не беше голяма. Обхващаше няколко листа само. Останалата част на книгата бе ръководство по художествена резба. Описваха се резбарските техники и сечива, съобщаваха се качествата на различните породи дървета и се даваха множество образи — орнаменти и други.

Книгата бе своеобразно ръководство за резбарите и като такава бе издадена. Но печатарите бяха включили и автобиографията на майстора, от уважение към автора и защото такъв е бил обичаят през епохата.

Аз прочетох бързо тези няколко листа, написани на един варварски красив италиански език, и веднага ги преведох. Когато свърших, луната беше изгряла високо над Адриатическото море, което едва дишаше като спящ в мрака човек. Излязох на огромната тераса да усетя нощния бриз. Бях дълбоко развълнуван. Аз бях първият българин, който бе изчел странната съдба на Джовани де Болгери, наречен „Ил барбарино“.

А ето и самият разказ.

„Аз, Джовани (Иван) де Болгери (из болгар), наречен Варварче (Барбарино), започвам описанията на многострадалния си живот и човешката си участ. А участта ми беше тази: да бъда откъснат от родината. Тежко ми!

Просто селянче (контадинело) заради големия си талант бях забелязан от многоучения епископ и папски нунция Андрео д’Овидио, който ме доведе тук, в Италия, където работих църковни и дворцови резби и много се прославих. И бях приет прелюбезно от прелати и сановници и дукове и гранди любезно ми подаваха ръка, за да целуна

златните им пръстени — милост, която не се оказва на слуги. Аз бях щастлив заради своето изкуство, но страдах вътрешно. И макар да изучих латински, гръцки и италиански, не забравих своя славянски език. И търсих в Италия и Венеция славянски книги, печатни и ръкописи, каквито има малко. И каквото намерих, прочетох. Защото трябваше да успокоявам скръбта си.

Много странна е човешката съдба и извилисти са пътищата на човека. И повечето от тях са не за спасението му, а за да го погубят. Затова човек трябва да живее внимателно. Всичко, което ни приближава към нещо, същото ни отдалечава от нещо друго. И ако човек преследва твърде много изкуството, може да изгуби вярата си. А други пък заради вярата си губят изкуството. А в съчетанието на двете е истинският път на резбарите (инталияттори), теладури, както ги наричат в моя собствен език.

За тяхно поучение и просветление е тази книга. Велико е изкуството им, но не винаги са велики душите им. Те могат да правят неща красиви и радващи окото, но без истинска вътрешна сила, която в изкуството е всичко. Понеже творбата трябва да застане пред живия като жива — ние, резбарите, правим цветя, които цъфтят хилядолетие и никога не помръкват.

Питал съм се: как ние правим цветята и виещите се стебла на лозницата в твърдото дърво, та те изглеждат така меки и така живи? Дали защото прехвърляме в дървото техните образи, или защото прехвърляме техния смях и щастие в дървото?

На това питане няма отговор, както отговор няма на най-важните въпроси: защо духа вятърът, защо изгрява слънцето, защо живее човекът?“

А ето пътя на резбаря.

„Моят село бе в Тракия славна и през Римската империя със силните си мъже. Мъдрият Тит Ливий е описал падането ѝ под римско, а Марцелинус, макар с думи, е нарисувал пръв тракийския пейзаж: поляна, просторна като море, синя от залеза на слънцето. И такава съм я виждал аз в детството си.

Имаше мор (епидемия) и аз останах сам от четиринадесет деца. И умряха блажените ми родители, които не помня. (Само майка си помня как се навеждаше над мен.) И остана жив не моят дядо, а неговият баща, ще рече, прадядо ми. Пък той беше много стар, за да ме

гледа. И тогава заведе ме в манастира и ме хариза на монасите: да ставам монах.

Пък бях много малък за монах, ни от грамота, нито от богослужение разбирах. Та така, докато порасна и хвана калема в ръката си, пасях манастирските патици — а те бяха много, цял облак. И случваше се, седя край реката и ги гледам тези животини как се гмуркат в зелените води и после излизат пъстри над водната повърхност. И ми се струваха много красиви — радваха очите ми. И много обичах цветята, които се навеждаха над вировете, и вечер гледах с упоение звездите.

Но, както се знае, нямаше радост в земята ми, а скръб.

А аз обичах да гледам как двама възрастни монаси, иконописци, рисуваха икони на пруста, седнали на твърди възглавнички и заобиколени с разнообразни керамични панички с разтворени в тях бои.

Ето. Бях израснал. И учех с другите послушници в килията четмо и писмо. И от малък участвах във всенощните бдения, защото се готвех за монах. Игуменът много ме насърчаваше и поръча да ме оставят, когато искам, да рисувам или да работя резби.

И когато шестнадесетгодишен и още, разбира се, неподстриган почнах да преуспявам в божественото изкуство, игуменът започна да се пита къде да ме даде да изуча иконописта, защото манастирът ни беше малък и нашите зографи нямаха слава извън нашия край.

Тогава мина папският нунций със свитата си — връщаше се от Русия, където бе ходил да се поклони на московския цар. А щеше да вземе гемия в Солун и затова мина през нашия край. И преспа в манастира. Стана така, че той видя рисуваните от мен икони и много се удиви. Но той не знаеше нашия език и се обърна към мен чрез един монах доминиканец, който говореше славянски.

— Искаш ли да дойдеш в Рим и там да станеш голям иконописец?

Аз не знаех какво да отговоря.

Но игуменът, отец Теофан, каза:

— Да, ако дадете клетва, че момчето няма да мени вярата си.

И нунцият се закле така:

— Аз няма да го насиля и нито ще позволя други да направят това. Но ако порасне и реши сам, не мога да попреча.

Тогава отец Теофан каза:

— Закълни се, Иване, че няма да промениш вярата си.

И аз се заклет и до ден днешен оставам българин и православен.

Ето!

Моряците на венецианския кораб бяха сарацини, със смугла кожа — на лявото ухо обица! Пееше вятърът в мачтите, обливаше бяла пяна носа, пееше молитвена песен човекът на кормилото, често заливан от вълните, и ние се носехме, плющейки с платна напред.

Вървахме на юг край гръцките брегове. Денем плавахме, а нощем прекарвахме на котва в пристанище или преспивахме на брега.

Край нас се появяваха, едрееха, а после изчезваха красиви острови и това много ме дивеше, защото острови не бях виждал, както не бях виждал и море.

Красиви са островите, живот, скътан в океана, скали, бити от зелените вълни. Растяха по скалите древни кипариси и се оглеждаха тъмнозелени в сините заливи, а това радваше моите ненаситни за багри очи.

А нунцията седеше в бялата си доминиканска дреха на дебело навитите въжета и държеше евангелие в ръка.

И когато спирахме в пристанището и слизахме на земята, веднага му поставяха масичка под някое дърво и той пишеше до залез в голям подвързан том нещо — описваше земите, през които минавахме, както научих в последствие, когато станах просветен.

А с мене не говореше, като да беше ме забравил.

И ето ние стигнахме град Неапол, който е под снежния Везувий. И дълбоко се удиви душата ми, а се и уплаших, когато видях планина да пуши като огнище. И тогава научих, че има вулкани, че някъде планините горят отвътре, но от какво горят, не се знае.

Натовариха нашия багаж на конски коли, а нунцията се качи на богато писана каруца, като до него седна едно момче, облечено също в монашеско облекло, и му държеше чадър за сянка.

Така ние тръгнахме след тях.

Босият селянин, който шляпа по пътя, момата, която носи на главата си високата делва, поклонникът, който идва с торбата си от север, морякът, напуснал кораба и отправил се за вътрешността — всички спират с удивление пред този град в сияние, бял под

пепеливосивото небе, и от гърлата на всички се изтръгва една-едничка дума: «Рим»!

Влязохме във Вечния град по един стар римски път и покрай нас видях различни могили и сгради с необичайна за мен форма — после научих, че това са древни гробници и за всяка се помни на кого е била.

В Рим бях настанен във вилата на нунция, който бе кардинал и пръв след папата, но аз по душевната си простота не знаех. Извика ме той при себе си и чрез преводача ми каза, че първо ще живея в неговия дом, ще помагам в домашната работа и ще уча езика. И когато го науча, да се явя сам пред него, за да говорим. А междувременно ще ми дават бои и каквото е нужно, за да рисувам.

Рисувах, каквото вече знаех: Богородица умилителна или одигитрия, Исус во славе или на трон, всички допоясни. И после нарисувах едно разпятие с Адамовата глава под него, както бях виждал. А това дивеше много хората около мен. И каквото да нарисувах, го прибираха за кардинала.

Отпърво учих италиански, че отсетне и латински. Поради своя варварски произход не знаех нищо за римляните и нито, че някога отдавна са били господари на нашите земи, защото, както свидетелствуват старите автори, българите са дошли от север, казват от Волга реката, че дори и от Скандия, покрита с ледове. А мен ми беше драго да науча нещо за своите, което самите те не знаеха. Но не можех да им го разкажа!

И когато научих латински, явих се пред кардинала, който ме запита:

— Локверисне латинам лингвам? (Говориш ли латински?)

— Ита, патер оптиме. (Да, отче достопочтени.)

— Квид апеларис? (Как се казваш?)

— Йоанес сум. (Иван съм аз.)

Той седеше на голямата си писмена маса от черно дърво, бял в доминиканското си расо, с куп хартия пред себе си, куп пачи пера и една клесидра, в която тече пясък. Кардиналът не обичаше новите часовници, които са със стрелки и пружина.

— Виж, Джовани — продължи той на италиански, след като добре ме бе проверил в латинския. — Удивих се пред великото ти изкуство, а изкуството трябва най-много да се почита след божествената природа на Христа. Удивих се и те взех със себе си, за да

не загине дарованието ти между твоите неуки съотечественици. Защото дарованието говори най-много за божествения дух в човека. Сега ти знаеш какво е Рим и какво е папата. Ти знаеш миналото, знаеш за божествените гърци и техния тънък диалектичен дух. Имаш понятие за богословие и философия и както виждам, вече си чел «Сумма теология» на нашия блажен отец Тома Аквински. Ти си вече един от нашите или ще станеш. Аз съм се заклел и няма да те насилвам да влезеш в лоното на пресветата наша майка католическата черква. Ако решиш, ти си мое чедо.

Сега за друго. Ти рисуваш по начин, който у нас се нарича гръцки маниер (маниера грека), който е бил преодолян още от прекрасния Джото. И ти трябва да се научиш да рисуваш по нов начин, по начин, по-верен на природата, защото твоите икони, чиято красота аз не отричам (нали точно тя ме плени!), са за нас, италианците, странни. Ще те дам в ателието на най-големия художник, живял някога под това небе. Той се казва Рафаел Санцио, живее в Рим и е мой приятел. Ще живееш в неговия дом.

Рафаел ме прие в своето ателие. Беше облечен в черно кадифе, дребничък, с дълги изящни китки и цял сияещ в усмивката си. Рафаел бе най-добрият човек, който този свят бе родил.

Останах да живея при него и се дивях на картините, които правеше. Той ме караше да стоя в ателието му и да гледам как в смелата му ръка сребърният молив нанасяше непогрешимо прекрасните му рисунки. А после ме канеше да гледам как рисува своите портрети.

Тогава той рисуваше месер Балдасар Кастилионе, кавалер, приятел на музите, а и сам писател. И двамата много говореха за своето време и за своята епоха. И аз с удивление научих, че човек може да обича времето, в което живее. А времето за мене дотогава бе сезони: студено през зимата, горещо през лятото.

Аз подражавах на Рафаеля и бързо напредвах. Бях един от най-добрите му ученици.

А той ме представяше пред гости и пред чужденци, каквито идваха много и се удивяваха на изкуството му така:

— А този е Джовани, моят Барбарино (Варварче).

И понеже не знаеха и името на моя народ, така ме наричаха: скит!

А веднъж аз направих следната икона: Богородица в ръцете с Исус, стъпила върху роговете на месечината, се носи в небесните простори. А под краката ѝ нарисовах полетата на Тракия.

Рафаел се удиви, като видя направеното от мен. Той дълго гледа картината и най-накрая каза:

— В някои работи ти си по-добър и от мене.

Това се чу измежду художниците в Рим и кардиналът сам дойде и прибра тази икона. Той прибираше всичко, което правех, защото заплащаше за моето учене и за моето образование.

Много работех през тези години в ателието на Рафаеля и бях щастлив, но и бях нещастен, защото все исках да се върна в моята земя, а беше невъзможно.

Така, когато станах тридесетгодишен, бях сам признат за майстор. И понеже бях участвувал в изографисването на една малка църква, за което получих добри пари от папата, то купих къща в едно лозе край града и почнах да рисувам сам.

И тука стана това, което трябваше да стане.

Когато останах сам и започнах да рисувам без присъствието на Рафаеля, аз се върнах, без да искам, към този начин, който бях възприел в българските земи. И колкото да се мъчех да не става така, от ръцете ми винаги излизаха нашите православни икони. От ръцете ми излизаха, изпълнени с милост, елеуси, светци с високи лобове и с мъдри лица и винаги слагах под разпятieto Адамовата глава, макар това да бе изоставено от другите.

Веднъж натоварих на каляската си — сам вече ходех с каляска и имах слуги — моите икони и ги отнесох в Рафаеловото ателие. Казах:

— Ти, който си мъдър и виждаш в душите на хората, кажи на бедния си ученик защо той остави славното ти изкуство и губи дарованието си в икони, работени в гръцки стил?

Рафаел дълго гледа моите икони и завърши:

— В иконите ти има правда, има истина, а това е важното. А ти рисуващ така по повеля на варварската си кръв. Но тук, в Рим, за теб няма хляб, художнико. Върви във Венеция. Там ще те приемат. Там те работят, някои поне в този стил, който се нарича: скуола грека миляората. (Подобрена гръцка школа.)

Така се озовах във Венеция. И тук работех, както си исках, за селските църкви в Истрия и правех резби, които много обичах. Не

станах нито велик, нито славен, макар да се прочух в резбарството. Ето! И понеже всички харесваха резбите ми, настояха да напиша тази книга за поука на резбарите, да не умре с мен моят опит. Чети и се просвещавай!

Какво да кажа друго за живота си? Не се ожених и не оставих челяд. Все мислех да се върна там, където съм роден. И досега. А годините ми се изпълниха осемдесет! Възраст, дарявана от бога на патриарсите. Пък аз не съм патриарх!

В Рим умря моят покровител и ме забравиха.

Преди две години бях на посещение и влязох в дома на кардинала, обитаван от внука му. И там видях четиридесет допоясни икони, че и други, които се наричат композиции, и се удивих от младостта си. А мои икони има из цяла Истрия, където аз говоря с хората на славянски. Бог е милостив!

Не ме забравяйте в душата си, както аз не забравих в душата си моята земя. И сега казвам: ако се върнах към «гръцкия маниер», то беше, защото споменът за земята ми живееше и мене. И този спомен връщаше четката ми в посока, обратна на нещата. Рисувайки своите светци и скърбящи богородици, оставах при своите — при тях бях винаги.

Написах тази книга и за това: ако я прочете някога съотечественик, да разбере скръбта ми.“

Тук свършваше животописът на бедния Иван из болгарах.

Разбира се, Джовани де Болгери ил Барбарино се бе надявал книгата му да попадне в ръцете на велик някой български инок, който да го поменава в молитвите си. Аз нямам молитви и затова съм решил да му посветя една научна монография — когато събера достатъчно данни за него и когато изследвам великолепното му живописно и резбарско наследство.

Сутринта де Мауро ме попита със светнали от любопитство очи:
— Те пиачуто, е? (Хареса ли ти?)

Хареса ми — казах, докато се бръснях. — И морето ми хареса, и животът ми хареса, защото е богат и разнообразен. Защото обичам съдбите на странните си сънародници.

— Voi булгари сие те тутти матти, маттисими.

(Вие, българите, всички сте смахнати.)

Но аз не спорих с него. Взех бедния си куфар и на обед гледах вече как морето сякаш ей сега ще се плисне в прозореца на малката пивница. На масата пред мен седеше огромен керамичен съд с тъмно златно вино. И с такова вино беше пълна чашата ми. Неизчерпаема!

---

[1] Запазен е правописът на думите както на хартията. — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.